

İSLÂM İLÂHÎ BİR ISLAH PROJESİ KUR'ÂN-I KERİM İSE UYGULAMA KILAVUZUDUR

H. ALİ ERDOĞAN

İslâm dini son elçi Muhammed Aleyhisselam ile başlayan bir din değildir. Aksine Âdem Aleyhisselam'dan beri var olan ve insan oğlunun zihinsel gelişmesine paralel olarak Muhammed aleyhisselam ile son şeklini alan bir dindir.

Bu gerçek Ahkâf Suresi 9. Ayette Muhammed Aleyhisselam'ın diliyle şu şekilde ifade edilmektedir. *"De ki: Ben resullerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben ancak bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."* Kur'an nazil olmadan önce bu dine inananlara 'müslim' adının verildiğini Hac Suresi'nin 78. ayetinden anlıyoruz.

Bu dinin kitabı Kur'an'ın bir özelliği de kendinden önceki kitapları tasdik etmesi (musaddıkan beyne yedeyh 3/3) ve o kitaplardaki hükümleri müheymin (koruyucu) olmasıdır. (5/48) Ancak bu tasdik ve koruyuculuk onlarda olan her şeyi kapsamaz. Daha önce emredilen birçok ibadet şekli Kur'an'da da muhafaza edilmiştir.

Kur'an'ın önceki devirlerde olduğu halde iptal etmeyip sükût ettiği bazı uygulamalar da vardır. Bu nedenle İbrahim aleyhisselam kendisinin ve soyundan gelenlerin namaz kılanlardan olması için Allah'a dua etmiştir. (İbrahim/40) Musa Aleyhisselam'a emirlerini unutmaması için "namaz'ı kıl" buyurmuştur.

Aynı şekilde oruç tutmak, zekât vermek, hac ve kurban ibadeti de öteden beri bilinen ibadet şekillerinden idi. Keza haram olan davranışların birçoğu da Kur'an'dan önce yasak olduğu bilinen günahlardandı. Buradan anlıyoruz ki Kur'an yeni bir din inşa etmek için değil tahrife uğramış bir dini anlayışı 'islah' etmek veya enkaz haline gelmiş dini bir yapıyı aslına uygun olarak tamir (restore) etmek için indirilmiştir.

Bunun içindir ki İslam'da muhkem nasslar, yani dini ve hukuki hüküm ihtiva eden ayetler ile ortaya konulan kurallar ve

uygulamalar dışında genel kabul gören iki tür uygulama daha vardır. Bunlardan birincisi, kendinden önce mevcut olduğu halde hükmü iptal edilmemiş uygulamalardır.

Erkek çocukların sünnet olması/hitan ve ibadet için mabet inşa etmek buna birer örnektir. Bu çeşit uygulamalara "şer'u men kablenu" yani bizden önceki ümmetlerde de geçerli olan uygulamalar denir.

İkincisi ise herhangi bir dini nass yani hukuki metin ile düzenlenmemiş, faydalı olduğu tecrübe ile anlaşılan ve teamül (örf) haline gelen uygulamalardır. Mesela ticarete paranın ve takas sisteminin geçerli olması, 'selem akdi' yani para peşin mal veresiye sistemi gibi.

İşte Kur'an-Kerim'in onlarca ayetinde mü'minlere emredilen '*ma'ruf*', toplumda örf haline gelmiş, toplumun yararını gözeten uygulamalardır. İslam'ın karşı olduğu anlayış ve uygulamalar ise genellikle tevhide aykırı olan veya zulme ve haksızlığa yol açan anlayış ve uygulamalardır.

Esasen insanın imtihan için gönderildiği bir dünyada meşru ve temel dini kurallara aykırı olmamak şartıyla '*ma'ruf*' uygulamalarda insiyatif sahibi olması doğaldır. Aksi takdirde insanın kendisine yüklenen program dışında hiçbir şey yapması mümkün olmayan iradesiz bir robottan farkı kalmazdı. Bu konu ile ilgili bir değerlendirme de şu şekildedir:

"İslâm âlimleri önceki ilâhî dinlere karşı kayıtsız kalmamış, bazı müellifler Kitâb-ı Mukaddes incelemelerine özel bir önem vererek mukayeseli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu yaklaşım günümüzde de Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal metinlerinde yer alan veya oralardan hareketle

ulaşılan, fakat Kur'an ve Sünnet'tekilerle bağdaşması mümkün olmayan bilgi ve hükümlerin belirlenmesi çalışmalarına tabii bir zemin oluşturmaktadır.

Bu kapsamdaki incelemelerin inanç, ahlâk, ibadet ve muâmelât alanındaki bazı ilke, anlayış ve hükümler bakımından İslamiyet ile önceki ilâhî dinler arasında görülen benzerlikler konusuna ışık tutma işlevi göz ardı edilmemelidir. (Bu tür benzerlikler çerçevesinde tahâret, namaz, kible, cuma günü, oruç ve hac örneklerini ele alıp değerlendiren bir çalışma için bakınız:

Osman Güner, "İbrahîmî Dinlerdeki Müşterek Dinî Pratiklerin Yorumlanması Sorunu", On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 12-13, Samsun 2001, s. 155-188.) Zira birçok şarkiyatçı (oryantalist) Hz. Muhammed'in önceki dinlerden ve özellikle Yahudilik'ten etkilendiğini, hatta iktibaslar yaptığını, İslami öğretilerin bu etki altında yahut yapılan alıntılar üzerine temellenerek geliştiğini iddia ederken bu benzerliklerden hareket etmiştir.

Halbuki Müslüman âlimlerin 'şer'u men kablenâ'yı ele alırken dayandıkları fikrî temel, yani mevsukiyet sorununun ve nesih tespitinin bulunmadığı durumlarda ilke bakımından önceki ilâhî dinlerin bildirimlerini geçerli sayma yaklaşımı meseleye farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Bu durumlarda önceki hitabın ve dinin devam edip etmemesine ve nübüvvet görevinin mahiyetine ilişkin felsefî tartışmalar bulunsada belirtilen yaklaşım İslam'ın iki ana kaynağında açık biçimde yapılan atıflar üzerine temellendiğinden, bu tür benzerlikler ilâhî dinlerin aynı kaynaktan geldiği ve geniş anlamıyla İslam kavramının hepsini kuşattığı tezini destekleyen deliller, asıl din koyucu iradeye tâbi olmanın güven ve huzurunu hissettiren göstergeler ve insanlığın evrensel değerlerde buluşma vesileleri gibi telakki edilmiş, bu sebeple peygamberlerin hayat hikâyeleri, özellikle tevhid mücadeleleri ve örnek davranış biçimleri İslam âlimleri için özel bir ilgi alanı oluşturmıştır." (Prof. Dr. İ.

Kâfi Dönmez, T. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin 'şer'u men kablenâ' maddesi)

Şimdi Kur'an-ı Kerim'de içinde 'ma'ruf' geçen onlarca ayetten bir kısmını hatırlayalım:

تَفْرِضُوا ۖ اَتَمَّسُوهُنَّ لَمْ مَا النَّسَاءَ طَلَّقْتُمْ اِنْ عَلَيَكُمْ اَحْجَدُ لَا
قَدَرُهُ الْمُقْتَرِ وَعَلَى قَدَرُهُ الْمُوسِعِ عَلَى وَمَتَّعُوهُنَّ قَرِيبَةً لَهُنَّ
الْمُحْسِنِينَ عَلَى حَقًّا بِالْمَعْرُوفِ مَتَاعًا

"Kadınları boşarsanız, onlarla birleşmemiş ve mehir de belirlememiş olursanız malî bir sorumluluğunuz yoktur. Zengin olan gücüne göre, eli dar olan da gücüne göre onlara 'ma'ruf' (örfe göre) bir şeyler versin. Bu iyiler için bir borçtur." (Bakara/236)

بِالْمَعْرُوفِ وَيَأْمُرُونَ الْخَيْرَ إِلَى دُعُونَِ أُمَّةٍ مِنْكُمْ وَلَتَكُنَّ
الْمُفْلِحُونَ هُمْ وَأُولَئِكَ الْمُتَنَكَّرُونَ عَنْ وَيَنْهَوْنَ

"İçinizden hayra çağıran, 'ma'ruf'u emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir." (Âl-i imrân/104)

الْجَاهِلِينَ عَنْ وَأَعْرِضْ بِالْغَرْفِ وَأْمُرِ الْعَفْوِ ذُ

"Kolaylığı seç, 'm'aruf'u (tecrübe ile iyi olduğu bilineni) emret, cahillere aldırma." (A'râf/199)

وَاصْبِرْ الْمُتَنَكَّرِ عَنْ وَائِهِ بِالْمَعْرُوفِ وَأْمُرِ الصَّلَاةَ أَقِمِ بَنِي يَا
الْأُمُورَ عَزَمَ مِنْ ذَلِكَ اِنْ أَصَابَكَ مَا عَلَى

"Yavrucuğum! Namazını özenle kıl, 'ma'ruf'u (iyi olanı) emret, kötü olana karşı koy, başına gelene sabret. İşte bunlar, kararlılık gerektiren işlerdendir." (Lokmân/17)

Ayrıca konu ile ilgili araf/157, tevbe71, 112, Ali İmran/110, hac/41. ayetlere de bakılabilir.